

Джерела та література

1. Агроклиматическая карта мира масштаба 1: 100 000 000 [Электронный ресурс] // Портал Академик. – Режим доступа : http://geography_atlas.academic.ru/1360/Агроклиматическая_карта_мира.
2. Біблія – Львів : Укр. біблійне т-во, 2009. – 1152 с.
3. Бхактиведанта С. Бхагават-Гита как она есть / Свами Бхактиведанта. – М. : Бхактиведанта Бук Траст, 2012. – 976 с.
4. Кларк О. Винный атлас / О. Кларк. – М. : Изд-во ВВРГ, 2005. – 336 с.
5. Махабхарата. Поэтическое переложение Л. Северцева. – М. : Междунар. центр Рерихов, 2000. – 336 с.
6. Махариши В. Рамайна. Балаканда. Айодхьяканда / Валмики Махариши. – М. : Ладомир, 2006. – 896 с.
7. Энциклопедия виноградарства : [в 3-х т.] / под. ред. А. И. Тимуш. – Кишинев : Гл. ред. Молд. сов. энциклопедии, 1986. – Т. 2 : Карантин – Пыльник. – 504 с.
8. FAOSTAT [On-line database]. – Mode of access : <http://faostat.fao.org/>
9. Prabuddha R. Popularizing Grape Cultivation and Wine. Production in India – Challenges and Opportunities [Elektronik resourse] / R. Prabuddha, S. Chowdhury // International Journal of Social Sciences. – 2015. – Mode of access : <http://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:ijsw&volume=4&issue=1&article=002>.
10. Sula Vineyards official website [Elektronik resourse] – Mode of access : <http://sulawines.com/Home/>.
11. The wine society of India – discover the world of wine [Elektronik resourse]. – 2014. – Mode of access : <http://wsi.indiatimes.com/The-Wine-Diaries/Magandeep-Singh/The-Sommelier/articleshow/4493237.cms>.
12. UN Commodity Trade Statistics Database (UN Comtrade) [Elektronik resourse]. – Mode of access : <http://www.comtrade.un.org/United Nations Commodity Trade Statistics/Database>.

Руднева Марина. Виноградарство, виноделие и винный туризм в Индии. Исследованы особенности развития виноградарства и виноделия Индии. Определена географическая структура и выявлена специфика регионов и субрегионов страны в функционировании виноградарства и виноделия. Проанализирована динамика производства винограда и винодельческой продукции по сравнению с другими отраслями АПК страны. Раскрыты основные закономерности и отличия в территориальном развитии винодельческой отрасли Индии. Рассмотрены перспективы развития винного туризма в стране. Выделены основные проблемы и изучены перспективы винного туризма исследуемого региона.

Ключевые слова: виноградарство, виноделие, винный туризм, Индия, винодельческий регион.

Rudneva Marina. Viticulture, Winemaking and Wine Tourism in India. The features of viticulture and winemaking of India are studied. Geographical structure and the specific regions and sub-regions of the country in the functioning of viticulture and winemaking are analyzed. The dynamics of production of grapes and wine production in comparison with other sectors of AIC of country are investigated. The basic patterns and differences in the territorial development of the wine industry in India are studied. The prospects of development of wine tourism in the country are analyzed. The main problems and prospects of wine tourism of studied region are investigated.

Key words: viticulture, winemaking, wine tourism, India, wine regions.

Стаття надійшла до редколегії
25.12.2015 р.

УДК 911.3:502.4 (477.82)

**Андрій Шульгач,
Михайло Мельничук,
Сергій Шульгач**

Просторово-функціональна диференціація перспективного Національного природного парку «Лісова пісня»

Просторово-функціональну диференціацію геосистеми перспективного національного природного парку «Лісова пісня» здійснено на основі ландшафтно-екологічного аналізу та оцінки її гуманістичного ресурсного потенціалу. Визначено розміри, положення, межі й завдання зон регульованої та стаціонарної рекреації, заповідної й

© Шульгач А., Мельничук М., Шульгач С., 2015

господарської зон. Визначено гранично допустиму рекреаційну місткість зони регульованої рекреації ПНПП «Лісова пісня», перспективи розвитку зон і збереження природної й гуманістичної спадщини.

Ключові слова: заповідна зона, ландшафт, урочище, перспективний національний природний парк, зона регульованої рекреації, господарська зона.

Постановка наукової проблеми та її значення. Посилення антропогенного впливу загрожує ландшафтам національної природної й культурної спадщини середнього межиріччя Турії та Стоходу Поворського ландшафтного району Волинського Полісся. Відсутність системного моніторингу, невідповідність статусів відомих природоохоронних об'єктів лише загострюють актуальність проблеми охорони цінної геосистеми. Її розв'язання можливе за допомогою організації тут Національного природного парку (НПП) «Лісова пісня». Диференційований режим НПП, що забезпечує єдність природоохоронної, рекреаційної й господарської функцій, дасть змогу реалізувати високий сукупний потенціал окремих елементів досліджуваної геосистеми. Такий режим передбачає виділення функціональних зон у процесі просторово-функціональної диференціації перспективного НПП.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питаннями функціонування природних заповідних територій займається багато науковців як в Україні, так і за її межами. На особливу увагу заслуговують наукові дослідження щодо розвитку заповідних територій у нашій державі й віднесення до категорії заповідного статусу нових територіальних одиниць, наприклад у Поліському регіоні країни. Серед науковців, які займаються цими питаннями, потрібно вказати на праці О. Селезньової, Ж. Бучко, В. Гетьман, П. Плюти, Е. Прядко, Г. Каркуцієва, В. Моцоли, О. Дмитрук, В. Брусак, С. Дутчак й інших дослідників. Що ж стосується Волинських заповідних територій, то багато праць висвітлюють питання заповідних озерних комплексів (Я. Мольчак, Л. Ільїн та ін.), збереження лісового фонду Волинської області (О. Міщенко, С. Бондарчук, В. Волянський, В. Голян, Л. Черчик й ін.), проте чіткої картини щодо доречності функціонування нових заповідних територій у науковому плані поки що не сформовано, що зумовило потребу написання цієї наукової статті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Просторово-функціональна диференціація геосистеми, що розглядається як перспективний Національний природний парк (ПНПП) «Лісова пісня» здійснено з урахуванням природних особливостей ландшафтів і господарського використання земель. Виокремлення чотирьох функціональних зон проводили на основі ландшафтно-екологічного аналізу та визначення гуманістичного ресурсного потенціалу території. Особливу увагу приділено ролі природних і природно-антропогенних комплексів у збереженні ландшафтного та біологічного різноманіття, історико-культурної й природної спадщини, стійкості екосистем до рекреаційного навантаження. Ландшафтна карта стала основою просторово-функціональної диференціації. Виділені на ній 102 індивідуальні контури урочищ 27 видів [7] є найдрібнішою оперативною територіальною одиницею у функціональному зонуванні, оскільки об'єктивно відбивають ландшафтне біорізноманіття. Ураховано також лісовпорядні виділи, їх созологічну, бонітетну цінність.

Заповідна зона ПНПП «Лісова пісня», призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів із режимом, властивим для природних заповідників [8], виділялася першою. На цій стадії застосовано такі науково-методичні підходи: флористичний, фітоценотичний, картоаналітичний, ландшафтний, землевпорядкувальний. У процесі ландшафтно-екологічного аналізу оцінювали різноманіття ландшафтів ПНПП, їх розміщення й поділ на типові, рідкісні та унікальні, наслідки антропогенної трансформації для виділення найзбереженіших ділянок і їх ранжування в созологічному плані. У ПНПП «Лісова пісня» типовими є ландшафти водно-льодовикових вододільних рівнин, підстелених крейдовими відкладами. Ландшафти терасованих і заплавних рівнин на алювіальних відкладах та ландшафти водно-льодовикових рівнин на моренних відкладах із близьким заляганням крейди достатньо поширені, а рідкісні – ландшафти еолових горбів і дюн. У межах ПНПП кожен із виділених індивідуальних ландшафтних контурів, окрім спільних рис для свого виду урочищ, має лише йому притаманні особливості. Тому під час функціонального зонування враховували флористичні, лісогосподарські, геолого-геоморфологічні та інші особливості цих контурів, їх созологічну цінність. Остання визначає заповідну зону, що створюється з метою

довгострокового зберігання екосистем у режимі якнайменшого втручання в природні процеси. До заповідної зони ПНПП «Лісова пісня» увійшли Рамсарські водно-болотні угіддя, репрезентативні типові, рідкісні й унікальні ландшафтні комплекси, локалітети раритетних видів рослин та екотопи рідкісних тварин, відомі об'єкти ПЗФ. Серед них – ландшафтний заказник державного значення «Нечимне»; ландшафтні заказники місцевого значення «Прирічний», «Скулинський», «Стохід»; ботанічний заказник «Лісова дача»; гідрологічний заказник «Соминський»; ботанічні пам'ятки природи – «Волога судіброва», «Соснина-1» та «Соснова дача». Їх загальна площа – 2516,6 га, або 8,9 % території ПНПП. Крім них, до заповідної зони віднесено пристигаючі й стиглі природні лісові насадження, які за ценотичною структурою відповідають корінним типам лісу, ділянки з оселищами раритетної флори та фауни, «зеленокнижними» асоціаціями. Для цілісності контуру зони до неї включено ділянки середньовікових насаджень природного походження й найбільш цінні з погляду біорізноманіття ділянки – урочища Заволоки та Казенний ліс; еолові комплекси із сосняками лишайниковими й ксерофітно-злаковими; квадрати 138, 139 Поворського лісництва; озеро Мале з прилеглими заплавами луками; водно-болотні угіддя та вільшаники біля озера Сліпе 1-ше й ін. Загальна площа пропонуваного до особливої охорони ділянок – 3978 га, а разом з уже відомими об'єктами ПЗФ – 6494,6 га, що становитиме 22,95 % від загальної площі ПНПП «Лісова пісня». Основні масиви заповідної зони ПНПП розміщені біля західної та східної його меж. Таке зовнішнє (периметральне) розміщення й кластерна структура заповідної зони характерні й для Шацького національного природного парку, заповідна зона якого займає 18,5 % території [5, 238].

У виділеній зоні регульованої рекреації чимало ландшафтів, чий природний та антропогенний властивості здатні збуджувати пізнавальний чи науковий інтерес, володіють естетичною, меморіальною, етноісторичною цінністю, тобто мають значний гуманістичний ресурсний потенціал. У розміщенні складників гуманістичного ресурсного потенціалу ПНПП «Лісова пісня» історико-культурний каркас формують меморіальні елементи, пов'язані з перебуванням Лесі Українки (урочище Нечимне, с. Скулин, Музей «Лісової пісні»), архітектурні пам'ятки (Дмитріївська церква в с. Гішин – найстаріша пам'ятка дерев'яної архітектури Волині, храмові споруди ХІХ ст. у селах Кричевичі, Черемошне, Скулин), белігеративні й сакральні елементи (у т. ч. монумент борцям за волю України під Скулином, де в 1942 р. формувалися перші на Волині сотні УПА; залишки фортифікаційних укріплень часів Першої світової війни на Стоході; братська могила воїнів-визволителів Ковеля 1944 р.). У цій зоні створюють екологічні стежки, маршрути пізнавального туризму та постійних екскурсій. Зона регульованої рекреації має запобігати негативному впливу природних чи антропогенних факторів на екосистеми заповідної зони. До зони регульованої рекреації ПНПП зараховано середньовікові, пристигаючі ліси, які за складом відповідають або близькі до корінних типів лісу, а також естетично, пізнавально й науково цінні чи рекреаційно привабливі ділянки лісових культур. У цю зону також увійшли три декоративні галявини та п'ять соцологічно цінних ділянок із ландшафтним різноманіттям, легкодоступних для рекреантів. Найбільша ширина зони пропонується в південній і центрально-західній частині ПНПП, де є чимало об'єктів, цікавих із погляду туризму та еколого-просвітницької діяльності. Зокрема, це заказник «Нечимне», частину якого площею дев'ять га потрібно вилучити із заповідної зони для проведення робіт з відновлення озера Нечимного [3, 57], організації екологічних стежок, літературно-мистецьких свят, умов для обслуговування екскурсантів, котрі відвідуватимуть Меморіальний музей «Лісової пісні».

Осередками формування зони стануть і лісові рекреаційні майданчики та пункти, естетично привабливі узбережжя й акваторії озер, соснові ліси на грядоподібних підвищеннях біля сіл Заячівка, Скулин, Черемошне. На карті функціонального зонування ПНПП «Лісова пісня» зона регульованої рекреації має вигляд смуги шириною від 1 до 4 км, що розділяє заповідну та господарську зони (рис. 1). Ця буферна зона уможливує певну рекреаційну діяльність і виконує функцію ізоляції заповідного ядра. Загальна площа зони – 10 879 га, або 38,4 % території ПНПП.

Цього цілком достатньо для виконання її функцій навіть при зростанні потоку відвідувачів майбутнього парку. У зоні регульованої рекреації ПНПП «Лісова пісня» переважають нестійкі світлохвойні соснові та малостійкі (мішані дубово-соснові) ліси, де показники гранично допустимого рекреаційного навантаження становлять, відповідно, 3 і 4 люд./га, біля озер та боліт у дрібнолистяних лісах і лісолуках показник зростає до 6–8 люд./га.

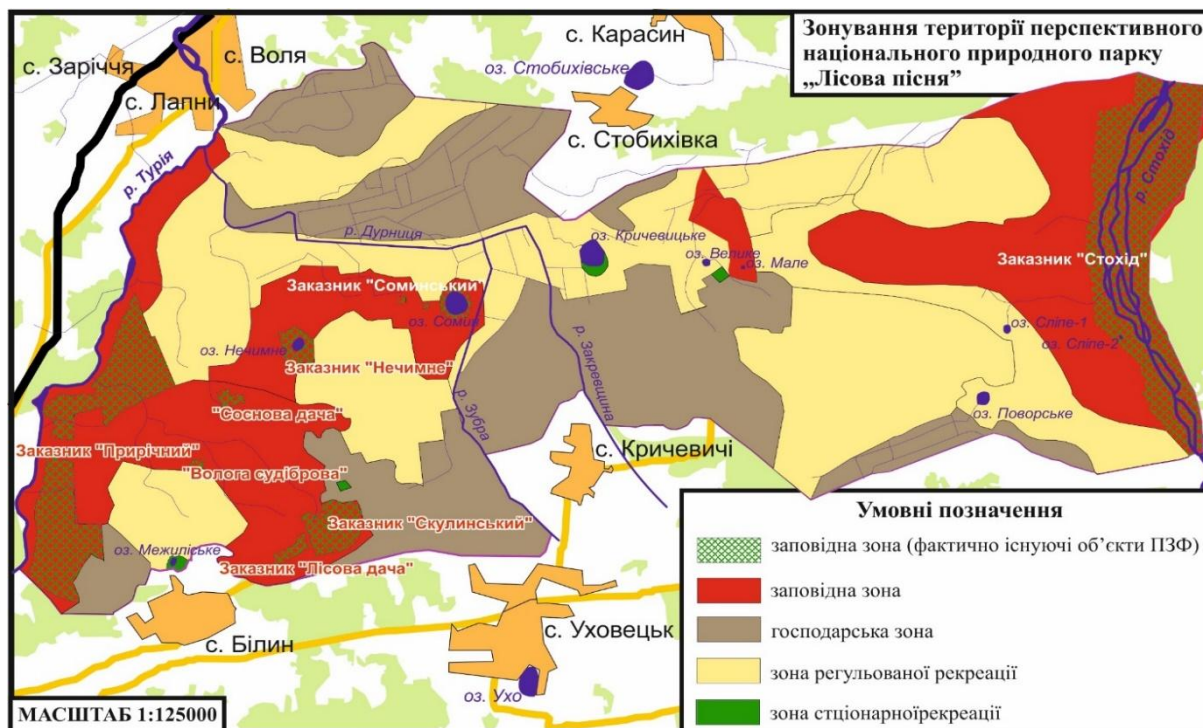


Рис. 1. Зонування території перспективного Національного природного парку «Лісова пісня»

Ураховуючи площі цих ділянок, гранично допустима рекреаційна місткість зони регульованої рекреації ПНПП «Лісова пісня» становить 51 830 осіб, що в кілька разів більше її сучасного відвідування в будь-який період року. Нині рекреація тут має обмежений, переважно утилітарний характер. Зона стаціонарної рекреації межує із зонами регульованої рекреації та господарською. У її межах розміщене або запроєктоване розміщення об'єктів рекреаційної інфраструктури. Нині площа зони стаціонарної рекреації є найменшою – 24,2 га, або 0,01 % площі ПНПП. Її елементами є агросадиби в селах Скулин і Черемошне, база відпочинку «Володар» в урочищі Забілля, куточок рибалки на березі озера Межиліського. Можливості для розширення цієї зони (до 6,45 % ПНПП) пов'язані з рекреаційними ресурсами озер Кричевицького й Поворського, розвитком сільського туризму, цілющими властивостями соснових лісів, спортивною риболовлею.

Господарська зона створюється для забезпечення господарських потреб НПП у будівництві та ремонті рекреаційних споруд, невиснажливого традиційного лісо- й сільськогосподарського природокористування [4, 56]. Ця зона оточує зони стаціонарної та регульованої рекреації, а її розміри можуть зменшуватися на користь цих зон. До господарської зони в межах ПНПП віднесено ділянки з порівняно невисокою соціологічною оцінкою (зруби, молодняки, насадження переважно невідповідні корінному типу лісу). У цю зону увійшли сільськогосподарські угіддя, ділянки населених пунктів (села Черемошне та Скулин), частина лісів, відповідно до ст. 21 Закону про ПЗФ [8]. Господарська зона займе 9123,6 га, або 32,2 % території ПНПП (у т. ч. сільськогосподарські угіддя – 14 %). Із розвитком природоохоронної й рекреаційної діяльності, скороченням мілітарного впливу, сільсько- та водногосподарської діяльності вона зменшуватиметься, насамперед, за рахунок полігону «Поворськ» і меліорованих земель Кричевицької осушувальної системи, де нині використовується лише 75 % площ. Тенденція скорочення площ господарської зони й збільшення заповідної зумовлюється завданнями оптимізації ландшафтів, збереження біорізноманіття, які покладені на НПП. Серед ділянок господарської зони різко переважають ті, що використовуються в лісовому господарстві (65 %), що полегшує подальший розвиток зони регульованої рекреації й заповідної зони. Оскільки територія ПНПП «Лісова пісня» розміщена в екологічно стабільному регіоні зі слабо- та середньопорушеними природними територіями з рівнинно-лісовими й частково водно-болотними ландшафтами з низьким рівнем розвитку соціальної та інженерно-транспортної інфраструктур і природно-техногенної небезпеки, то, згідно із Законом України «Про Генеральну схему планування території України», розмір заповідної зони може перевищувати третину від усієї площі НПП [4]. Функціональне зонування ПНПП «Лісова пісня»

потрібно віднести до поліцентричного типу, де заповідна зона складається з розрізнених ділянок, оточених зонами регульованої рекреації. У перспективі вимальовуються два суцільні масиви заповідної зони – західний (його основа – заказники «Скулинський», «Прирічний») і східний (основа – заказник «Стохід»). У подальшому доцільне їх сполучення через центрально-північну частину ПНПП, де вододіл Турії й Стоходу невизначений, з озерами, болотами, каналами, добрими можливостями для міграцій тварин і рослин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Важливий крок проектування НПП, необхідний для організації наукової, еколого-освітньої, культурно-виховної, рекреаційної діяльності, збалансованого природокористування, – це функціональне зонування. Функціонально-просторова диференціація ПНПП «Лісова пісня» здійснена на основі поєднання загальних положень і вимог до зонування зі специфікою та тривалістю рекреаційного використання, особливостями гуманістичного ресурсного потенціалу, природоохоронною значущістю об'єктів природи, їх репрезентативністю. Функціональне зонування ПНПП «Лісова пісня» враховує контури індивідуальних урочищ ландшафтної карти, належить до поліцентричного типу й визначає такий розподіл функціональних зон: заповідна зона – 22,95 % площі; зона регульованої рекреації – 38,4 %, зона стаціонарної рекреації – 6,45 %, господарська зона – 32,2 %.

Джерела та література

1. Брусак В. П. Географічні дослідження природно-заповідних територій: методологія і структура / В. П. Брусак // Вісник Львівського університету. – Серія географічна. – 2006. – Вип. 33. – С. 31–42.
2. Дутчак С. О. Ландшафт як основа досліджень придатності та збереження території для розвитку туризму та рекреації / С. Дутчак // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : тези наук.-практ. конф. 22–24 верес. 2005 р. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – С. 188–193.
3. Мельничук М. М. Моніторинг ландшафтно-лімнологічних систем заказника «Нечимне» / М. М. Мельничук, С. М. Шульгач, А. С. Шульгач // Науковий вісник ВДУ імені Лесі Українки. – 2006. – № 2 – С. 48–57.
4. Методичні рекомендації щодо складу та змісту Проекту організації території національного природного парку, охорони відтворення та раціонального використання його природних комплексів та об'єктів / під ред. О. М. Селєзньова. – К. : ДП «Центр екологічного моніторингу України» ; КНУ ім. Тараса Шевченка, 2005 – 88 с.
5. Озеро Світязь: сучасний природно-господарський стан та проблеми / С. П. Бондарчук, В. О. Волянський, В. А. Голян [та ін.]; за ред. Я. О. Мольчака. – Луцьк : РВВ ЛДТУ, 2008. – 336 с.
6. Репшанс Э. А. Определение состояния и экологической емкости рекреационных лесов / Э. Репшанс, Е. Палишкис. – Каунас : ЛитНИИЛХ, 1981. – С. 148.
7. Шульгач А. С. Ландшафтне різноманіття перспективного національного природного парку «Лісова пісня» / А. С. Шульгач // Фізична географія та геоморфологія. – 2015. – Вип. 4 (80), ч. I. – С. 71–76.
8. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-12>

Шульгач Андрей, Мельничук Михаил, Шульгач Сергей. Пространственно-функциональная дифференциация перспективного Национального природного парка «Лесная песня». Пространственно-функциональная дифференциация геосистемы перспективного Национального природного парка «Лесная песня» осуществляется на основе ландшафтно-экологического анализа и оценки ее гуманистического ресурсного потенциала. Определены размеры, положение, границы и задания зон регулируемой и стационарной рекреации, заповедной и хозяйственной зон. Определены допустимая рекреационная емкость зоны регулируемой рекреации ПНПП «Лесная песня», перспективы развития зон и охраны природного и гуманистического наследия.

Ключевые слова: заповедная зона, ландшафт, урочище, перспективный национальный природный парк, зона регулируемой рекреации, хозяйственная зона.

Shulhach Andrij, Melnychuk Michael, Shulhach Sergij. Spatial-functional Differentiation of Perspective «Lisova pisnia» National Park. Spatial-functional differentiation of perspective «Lisova pisnia» National Park geosystem is based on the landscape-environmental analysis and on the estimation of humanistic and resource potential of the geosystem. Size, location, boundaries and tasks of regulated and statical recreation zones, reserve and economical zones were defined. A permissible recreational capacity of the «Lisova pisnia» National Park regulated recreation zone, development prospects of the zones and natural and humanistic heritage conservation was identified.

Key words: reserve zone, the landscape, the tract, perspective National Park, regulated recreation zone, economical zone.

Стаття надійшла до редколегії
22.12.2015 р.